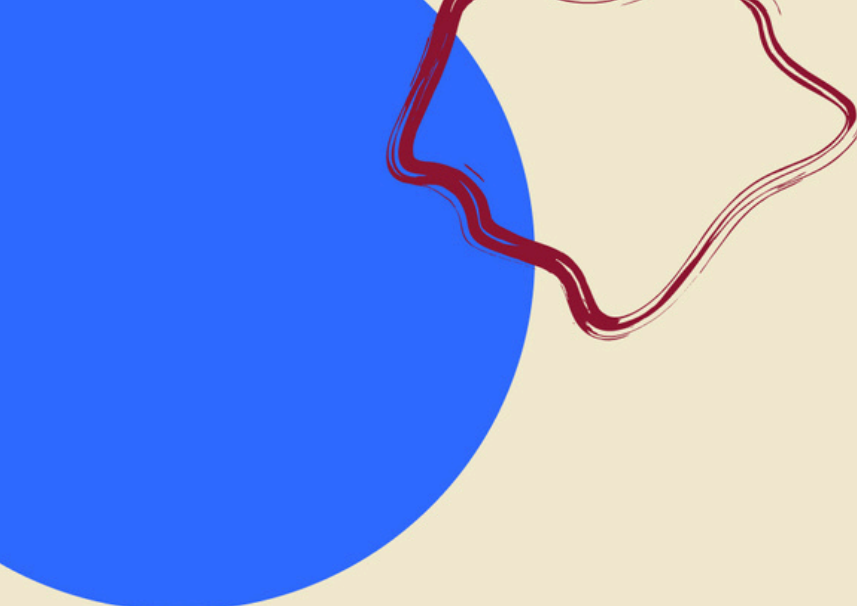

DJES

DANISH JOURNAL OF EDUCATION STUDIES

LEG ER DELTAGELSE, ØVELSE ER TILEGNELSE

Lakoff og Johnson anvendt på leg og øvelse

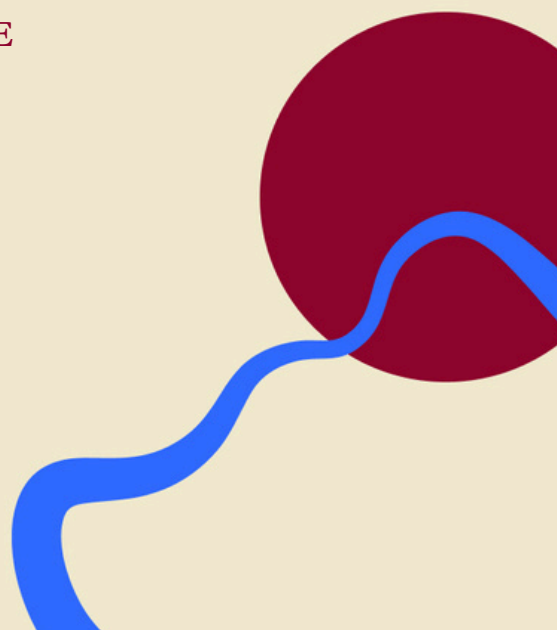
Søren Hørning Hansen

Adjunkt, UCL Erhvervsakademi og Professionshøjskole

PH.D. RESUMÉ

September 2025

PUBLICERET ONLINE

Kolofon

Redaktion

Miriam Madsen (chefredaktør), Maria Louise Larsen Hedegaard, Kim Holflod, Karina Kiær, Bea Møller Schmidt, Julie Reng Andersen, Katrine Mygind Bach & Simon Langkjær

Nummer

Årgang 3, nr. 1/2025, publiceret forløbende

Artikeltype

Ph.d. Resumé

Adresse

Afdeling for Uddannelsesvidenskab

DPU, Aarhus Universitet

Tuborgvej 1642400 København NV:

djes@edu.au.dk

<https://tidsskrift.dk/tidsskriftforuddannelsesvidens/index>

ISSN: N/A

Visuel Identitet

Puk Dam Sørensen

This work is licensed under a Creative Commons

Attribution 4.0 International License

LEG ER DELTAGELSE, ØVELSE ER TILEGNELSE

LAKOFF OG JOHNSON ANVENDT PÅ LEG OG ØVELSE

SØREN HØRNING HANSEN

ADJUNKT, UCL ERHVERVSAKADEMI OG PROFESSIONSHØJSKOLE

Abstract

Min ph.d.-afhandling søger at udvikle mere metodologisk og teoretisk sofistikeret teori om forholdet mellem leg og øvelse. Mit metodologiske og teoretiske afsæt er kognitionsforskerne George Lakoff og Mark Johnsons metafor-teori. Af denne udleder jeg idéen, at hverdagsproglige metaforer for leg og øvelse kan fungere som pejlemærker for teoretisering af leg og øvelse, fordi metaforene kan give os indsigt i hvilke kropslige erfaringer, som kendetegner leg og øvelse. Et af de vigtigste forskningsresultater i min afhandling er, at hverdagsproglige metaforer for leg og øvelse ikke kun yder en vigtig og ubevidst indflydelse på, hvordan lægfolk tænker leg og øvelse, men også på, hvordan legeteoretikere og øvelseteoretikere tænker leg og øvelse.

Keywords: Leg, øvelse, Lakoff & Johnson, metaforer, *embodied cognition*

Forskningsproblem

I november 2024 forsvarede jeg på DPU min afhandling *Metaforer for leg og øvelse – En metafor-teoretisk undersøgelse af forholdet mellem leg og øvelse*. Afhandlingen handler om forholdet mellem de to aktivitetsbegreber, vi på dansk kalder ”leg” og ”øvelse”. Leg og øvelse er fænomener, der er relevante for pædagogik og uddannelse, fordi de må formodes at spille en vigtig rolle i færdighedstilegnelse. Nogle ekspertiseforskere har også formuleret ideer om, hvordan ekspertise mest effektivt opnås i en kombination af leg og øvelse (Côté et al., 2007; Furley, 2021). Hvordan vi forstår forholdet mellem leg og øvelse er således et afgørende og vigtigt spørgsmål for at forstå tilegnelse af færdigheder såvel som udvikling af ekspertise.

Hermed er vi fremme ved det forskningsproblem, som danner udgangspunkt for min afhandling: nemlig, at eksisterende teorier om forholdet mellem leg og øvelse – det drejer sig om teorier formuleret indenfor ekspertiseforskning, pædagogisk filosofi og andre discipliner – lider under at være både metodologiske og teoretiske mangelfulde. Den teoretiske mangelfuldhed handler om, at teorierne overvejende kun adresserer, hvordan leg og øvelse kan anskues som forskellige, men ikke hvordan de kan anskues som beslægtede. Den metodologiske mangelfuldhed handler om, at teorierne ikke anviser en metode for, hvordan de er kommet frem til deres teoretiske perspektiver på forholdet mellem leg og øvelse, og dermed heller ikke, hvordan teorierne kan testes, det vil sige verificeres eller falsificeres. Med min afhandling forsøger jeg at udvikle en mere metodologisk og teoretisk sofistikeret teori om forholdet mellem leg og øvelse, altså hvordan disse aktivitetsbegreber kan anskues som beslægtede og forskellige.

Metodologisk og teoretisk afsæt

Min afhandling henter sit metodologiske og teoretiske grundlag i kognitionsforskerne George Lakoff og Mark Johnsons metaforteori. Selvom Lakoff og Johnson aldrig har undersøgt metaforer for hverken leg eller øvelse mener jeg i deres metaforteori at have fundet en teoretisk kohærent metode, der var frugtbar for mit anliggende. En udfordring ved at gengive Lakoff og Johnsons metaforteori er, at de fra 1980 til 1999 har skrevet hele fem værker om teorien, to sammen (Lakoff & Johnson, 1980; 1999) og tre hver for sig (Lakoff, 1987; Lakoff & Turner, 1989; Johnson, 1987), der til sammen tæller ca. 2.000 sider, og som aldrig helt præsenterer deres metaforteori på samme måde.

Min egen læsning af disse værker er, at teorien ikke kan betragtes isoleret, men bør ses som en del af Lakoff og Johnsons større teoretiske ambition om at udfordre en rigid adskillelse mellem *det begrebslige* (det som har med tænkning og viden at gøre) og *det kropslige* (det som har med perception og bevægelse at gøre) – en adskillelse, som de mener har filosofiske rødder i især Descartes og Kant, og som de mener forsat (negativt) præger videnskaber som lingvistik, psykologi og kognitionsvidenskab. På den måde kan de siges at repræsentere en tidlig form for det, vi i dag kender som *embodied cognition*. Deres påstand er, at moderne kognitionsvidenskab og andre videnskaber i nyere tid har gjort det stadig mere klart, at det begrebslige og det kropslige ikke er klart adskilt, idet der findes flere vigtige kognitive fænomener, som medierer mellem disse. Her fokuserer de på tre fænomener: metonymer (se især: Lakoff, 1987), skemaer (se især: Johnson, 1987) og metaforer. Af disse fokuserer de mest på metaforer, så meget at de kan siges at formulere en teori om metaforer.

Lakoff og Johnsons metaforteori hævder, at det begrebslige og det kropslige ikke er klart adskilt, fordi metaforer danner bro mellem disse. Hvor metaforer traditionelt er blevet forstået som blot en egenskab ved poetisk sprog, ophøjer Lakoff og Johnson metaforer til en langt større vigtighed, fordi de forstår metaforer som en grundlæggende egenskab ved menneskelig tænkning. Metaforer definerer de som det at bruge konkrete begreber (begreber som ligger tæt på en fysisk og direkte sanselig virkelighed) til at forstå abstrakte begreber. Ved at fokusere på engelsk hverdagsprog forsøger de at vise, at vi her finder et hav af metaforer, vi normalt slet ikke er bevidste om. En af mange metaforer, de her identificerer, er blandt andet metaforen HAPPY IS UP, hvor vi bruger det konkrete begreb ”op” til at forstå det abstrakte begreb ”lykke”. Denne metafor kender vi også fra dansk, idet vi for eksempel taler om glæde som ”højt humør” og ”optur”, og det modsatte som ”at være nede”, ”nedtur” osv.. Når Lakoff og Johnson kan siges at påstå, at metaforer danner bro mellem det begrebslige og det kropslige, skyldes det, at metaforer for Lakoff og Johnson ikke forbliver på et begrebsligt niveau, men derimod har oprindelse i kropslige erfaringer, nærmere bestemt i det, de kalder ”erfaringsmæssig korrespondens”. I tilfældet med metaforen HAPPY IS UP foreslår de for eksempel, at denne metafor grunder i den erfaringsmæssig korrespondens, at lykke ofte er kendetegnet ved en oprejst kropsholdning, mens tristhed ofte er kendetegnet ved en nedsunken kropsholdning.

Nu hvor Lakoff og Johnsons metaforteori peger på metaforer som noget, der har oprindelse i kropslige erfaringer, rejser teorien et spændende perspektiv for min afhandlings ambition om at teoretisere forholdet mellem leg og øvelse. Da leg og øvelse er meget almindelige begreber i hverdagsproget, rejser

teorien det perspektiv, at hverdagssproglige metaforer for leg og øvelse kan bruges som pejlemærker for teoretisering af leg og øvelse, idet metaforerne kan give indsigt i, hvilke kropslige erfaringer leg og øvelse er forbundet med. Dette peger frem mod min afhandlings metode. Med henblik på at udvikle nogle pejlemærker for at teoretisere forholdet mellem leg og øvelse søger jeg med udgangspunkt i dansk og engelsk hverdagssprog, såvel som lege- og øvelsesteori, at optrælle både metafor-ligheder og metafor-forskelle mellem leg og øvelse. Metafor-lighederne bruger jeg som et afsæt for at undersøge, hvordan leg og øvelse er beslægtede, metafor-forskelle bruger jeg som et afsæt for at undersøge, hvordan leg og øvelse er forskelligt.

Forskningsresultater

I det følgende vil jeg fremhæve nogle af de eksempler på metafor-ligheder og metafor-forskelle mellem leg og øvelse, min afhandling optræller.

Metafor-lighed: LEG OG ØVELSE ER EN SKINVIRKELIGHED

I dansk og engelsk hverdagssprog finder vi en fælles metafor for leg og øvelse.

LEG OG ØVELSE ER EN SKINVIRKELIGHED

- Hvordan metaforen ytrer sig i hverdagssproget: Vi er tilbøjelige til at putte ordene ”bare” eller ”kun” foran leg og øvelse, på en måde der kommunikerer, at leg og øvelse ikke er det samme som ”den rigtige virkelighed”, og derfor ikke skal tages lige så alvorligt som denne. Ser man for eksempel nogle børn slås, kan man blive beroliget med ordene ”Det er bare en leg”. Ser man en masse udrykningskøretøjer komme kørende, kan man blive beroliget med ordene ”Det er bare en øvelse”
- Metaforens mulige erfaringsmæssige grundlag: Vi erfarer ikke leg og øvelse som ”den rigtige virkelighed”, men snarere som en simuleret, mimet eller forestillet virkelighed

Metafor-forskel: LEG ER DELTAGELSE, ØVELSE ER TILEGNELSE

En vigtig metafor-forskel på leg og øvelse er, at vi både på dansk og engelsk forstår leg som forbundet med deltagelse, mens vi snarere forbinder øvelse med tilegnelse. Denne metafor-forskel involverer ikke kun metaforer, men også hvad Lakoff og Johnson kalder »skemaer», forstået som nogle meget elementære erfaringsmæssige strukturer, der er mere elementære end metaforer, og som giver form til disse (se især: Johnson, 1987). Tilegnelses-metaforen trækker på det skema, de kalder *the container schema*, som afbilleder en fysisk beholder, og som danner udgangspunkt for den spatiale distinktion mellem ind og ud. Deltagelses-metaforen trækker derimod på det skema, de kalder *the part-whole schema*, og som afbilleder en fysisk relation mellem en del og dennes større helhed.

LEG ER AT DELTAGE I NOGET

- Bestemmelse af metaforen: involverer *the part-whole schema* og er metaforisk ved at forstå begrebet ”leg” gennem et konkret og fysisk begreb, nemlig ”deltagelse”, bogstaveligt forstået som at være en del i en større helhed

- Hvordan metaforen ytrer sig i hverdagsprog: Dem, som leger, beskrives ofte som ”deltagere”, for eksempel med sætninger som ”alle deltagerne i legen”. Danske udtryk, der afspejler metaforen: ”lege med”, ”være med i legen”, ”være med i spillet”, ”være/spille med på holdet”, ”være med på spøgen” og ”må jeg være med (i legen)?”. Engelske udtryk som afspejler metaforen: *play along, play a part, play a role, join the game, take part in a game*
- Hvordan metaforen ytrer sig i legeforskning: Det danske forskningsprojekt om leg i skolen *Må jeg være med?* har eksplicit fokus på inklusion og et ønske om at give børn *deltagelsesmuligheder* i leg
- Metaforens mulige erfaringsmæssige grundlag: Leg er blandt andet kendetegnet ved socialitet og selskabelighed og ved at koordinere med andre mennesker på basis af normer og regler. Derfor kan leg let opleves som om, at man tilslutter sig og agerer som en del af en større helhed

ØVELSE ER KROPSLIGT AT TILEGNE SIG NOGET

- Bestemmelse af metaforen: involverer *the container schema* og er metaforisk ved at forstå begrebet ”øvelse” gennem et konkret og fysisk begreb, nemlig kropslig tilegnelse, bogstaveligt forstået som at optage noget fra sit miljø i sin krop, sådan som vi fx gør, når vi indtager mad eller indånder ilt
- Hvordan metaforen ytrer sig i hverdagsprog: Vi er tilbøjelige til at bruge ”ind”-ord til at beskrive øvelse, såsom ”indøve”, ”indlære”, ”indstudere”, ”indarbejde”, ”internalisere”, ”inkorporere” og ”indoktrinere”. Dette kan afspejle en forståelse af øvelse som noget, der involverer en bevægelse *ind* i kroppen. På tværs af mange sprog finder vi desuden den forestilling, at det, man har tilegnet sig gennem øvelse, er lokaliseret et sted inde i kroppen. På dansk er vi tilbøjelige til at se det som rygraden, jævnfør udtryk som ”at få noget ind på rygraden”. På andre sprog, det være sig oldgræsk, arabisk og hebraisk, ses hjertet som et sted for tilegnet øvelse og hukommelse; noget, som også har givet ophav til det engelsk-franske udtryk for udenadslære, nemlig *learning by heart/par cœur*
- Hvordan metaforen ytrer sig i øvelseteori: Øvelse beskrives på tværs af forskellig teori ofte med ”ind”-ord. I kognitivistisk teori beskrives øvelse som ”*internalisering* af mentale repræsentationer” (Ericsson & Pool, 2017), i kropsfænomenologisk teori som ”*inkorporering* af kropshukommelse” (Fuchs, 2018). Musikeren Peter Bastian (1991) beskrev øvelse som ”teknisk og mental *indlæring*”
- Metaforens mulige erfaringsmæssige grundlag: Vi erfarer færdigheder og (langtids)hukommelse som noget, der har hjemme og basis inde i vores krop, hvorfor øvelse – forstået som den proces, hvor vi tilegner os færdigheder – let kan opfattes som at optage noget i sin krop (ligesom vi optager ilt og føde i vores krop)

Som den ovenstående metafor-forskel indikerer, er hverdagsproglige metaforer for leg og øvelse langt fra kun begrænset til hverdagssproget og en hverdagsforståelse af leg og øvelse, men metaforerne sætter også sit præg på lege- og øvelsesforskning. Et af de vigtigste forskningsresultater i min afhandling er, at metaforer for leg og øvelse ikke kun yder en vigtig og ubevidst indflydelse på, hvordan lægfolk tænker leg og øvelse, men også på, hvordan legeteoretikere og øvelseteoretikere tænker disse. Eller formuleret metaforisk: Metaforerne fungerer ikke kun som en *usynlig hånd* i en hverdagsforståelse af leg og øvelse, men også i lege- og øvelseteoretisk forskning.

Referencer

- Bastian, P.** (1991) [1987]. *Ind i musikken*. Gyldendal.
- Côté, J., Baker, J., & Abernethy, B.** (2007). Practice and Play in the Development of Sport Expertise. I: G. Tenenbaum, G & Eklund, R. C (Eds.), *Handbook of Sport Psychology* (3rd ed., pp. 184-202). United States of America: John Wiley & Sons, Inc.
- Ericsson, K. A. & Pool, R.** (2017). *Peak – Secrets from the new science of expertise*. Boston & New York: Mariner book and Houghton Mifflin Harcourt.
- Fuchs, T.** (2018). *Ecology of the Brain – The Phenomenology and Biology of the Embodied Mind*. Oxford University Press.
- Furley, P.** (2021). The Nature and Culture of Physical Activity Play: Towards a Biocultural Model of Play, Practice, and Teaching in Sports. *Evolutionary Behavioral Sciences*. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1037/ebs0000254>
- Lakoff, G. & Johnson, M.** (1980). *Metaphors We Live By*. The University of Chicago Press.
- Lakoff, G.** (1987). *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal about the Mind*. The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Turner, M.** (1989). *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. The University of Chicago Press.
- Lakoff, G. & Johnson, M.** (1999). *Philosophy in the Flesh. The Embodied Mind and its Challenges to Western Thought*. Basic Books.
- Johnson, M.** (1987). *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. The University of Chicago Press.

Abstract

My PhD thesis seeks to develop better theory (in the sense of more methodologically and theoretically sophisticated theory) on the relationship between play and practice. My methodological and theoretical departure is the cognitive scientist George Lakoff and Mark Johnson's theory on metaphor. From this theory I derive the idea that everyday metaphors of play and practice can guide theorization of the relationship between play and practice, since such metaphors can provide insight into the kind of bodily experiences that accompany play and practice. One of my most important findings is that everyday language metaphors of play and practice not only pose an important and unconscious influence on how lay people think about play and practice, but also on how play theorist and practice theorist think about play and practice.

